

Arina Ivanickaja – Klaipėdos universiteto doktorantė.
Moksliniai interesai: kuršininkų kalba, baltų kalbos, lyginamoji kalbotyra.
El. paštas: arinadergen@gmail.com.

Arina Ivanickaja: PhD student, Klaipėda university.
Research interests: *Kursenieku* language, Baltic languages, Comparative linguistics.
E-mail: arinadergen@gmail.com.

Arina Ivanickaja

Klaipėdos universitetas

XVIII A. KURŠININKŲ KALBOS ŽODŽIŲ RANKRAŠTINIS REGISTRAS

Anotacija

Straipsnyje pristatomas pirmasis iki šiol žinomas rašytinis Kuršių nerijos kuršininkų kalbos paminklas.

XV–XVII a. į Kuršių neriją ir žemyninę pamarį dalį iš Kuršo persikėlę kuršių palikuonys atnešė savo dialektą, kuris ilgainiui tapo atskira Prūsijos valstybės etninės mažumos kalba. Tai buvo vietinių žvejų kalba, kuri niekada netapo oficiali ir neįgijo rašto. Tačiau būta bandymų ją fiksuoti, naudojant įvairius kitų kalbų rašmenis. Vienas iš jų – vadinamajame P. S. Pallaso žodyne. XVIII a. pabaigoje Jekaterinos II nurodymu buvo išleistas žodynas *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta*, kurio pirmajai redakcijai vadovavo akademikas Peteris Simonas Pallasas. Tarp 200 reprezentuojamų Europos ir Azijos kalbų pateko ir kuršininkų kalba. Į šią kalbą buvo išversti ir kirilica transkribuoti 286 rusų kalbos žodžiai. Pirmasis žodyno leidimas dalimis pasirodė 1787 ir 1789 m., kuriuos ir laikome kuršininkų kalbos pirmojo spausdinto rašytinio paminklo data. Tačiau lingvistikos mokslui vertingesnis yra lotyniškais rašmenimis parengtas jo rankraštis, saugomas Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo filiale. Nors jis kalbininkams žinomas jau iš Dainos Zemzarės ir kitų publikacijų, tačiau niekada nebuvo publikuotas kaip šaltinis. Čia šis šaltinis pristatomas išsamiau iš pačios kuršininkų kalbos raidos perspektyvos.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: P. S. Pallaso žodynas, kuršininkų kalba, rankraštis, pirmasis rašytinis paminklas.

Abstract

The article presents the first hitherto known written monument of the *Kursenieku* language from the Curonian Spit.

In the XV–XVII c. Curonian descendants moved to the Curonian Spit and the mainland seacoast from Courland and brought their own dialect, which eventually became a separate language of the ethnic minority in Prussia. It was the language of the local fishermen and has never been official or acquire a written form. However, there have been attempts to record it by using scripts of other languages. One of such attempts – in the so-called Pallas dictionary. The dictionary *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta* has been published by the order of Catherine II in the end of the XVIII c. and was first reviewed under the guidance of an academician Peter Simon Pallas. The *Kursenieku* language was also included among the 200 represented European and Asian languages: there have been 286 Russian words that were translated and transcribed in Cyrillic into the following language. The first edition of the dictionary appeared in two parts in 1787, 1789 and the following is considered to be the date of the first written monument of the *Kursenieku* language.

Nevertheless, there is more value for linguistics in the manuscript with Latin characters, which is stored in the St. Petersburg Branch of the Archive of the Russian Academy of Sciences. Even though it is already known to scholars from Daina Zemzare and other publications, it has never been published as a source. Here the following source is presented in more details from the perspective of the development of the *Kursenieku* language itself. KEY WORDS: Pallas's dictionary, *Kursenieku* language, manuscript, first written monument.

doi:<http://dx.doi.org/10.15181/rh.v21i0.1521>

Žodyno istorija. Idėja sukurti lyginamąjį kalbų žodyną („Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta“ – toliau „Žodynas“) priklauso Rusijos imperatorei Jekaterinai II, norėjusiai įrodyti bendros prokalbės egzistavimą. Klausas Šarfas paaiškina šį norą Jekaterinos II siekiu įnešti praktinį indėlį į pasaulio tautų istorijos aprašymą (Шаф 2015, 51–52). Manoma, kad imperatorei įtaką padarė Antoine'o Court de Gébelino idėjos apie tai, kad visos kalbos gali būti atsiradusios iš vienos prokalbės (Каминская 2013, 70–71). Todėl pagrįdinėmis idėjomis, paskatintomis sudaryti stambiausią XVIII a. Rusijoje žodyną, tapo siekis išspręsti žmonių kalbos kilmės problemą (atrasti pirmąją bendrą kalbą) ir sukurti bendrą visų kalbų ir tarmių genealoginės klasifikacijos sistemą (Путенко 2011, 357). Į šį projektą imperatorė įtraukė daug įvairių sričių garsių specialistų: nuo lingvistų iki politikos atstovų, kurie „skleidė žinią“ po pasaulį, ragindami rinkti medžiagą Žodynui. Manoma, jog Jekaterina II pati sudarė 300 žodžių registrą, pagal kurį buvo numatyta palyginti universalias, visose kalbose esančias sąvokas (Воронов 1858, 165–166). Išsa-

mų Žodyno planą parengė ir prie Žodyno turinio gerokai prisidėjo Ludwigas Christianas Backmeisteris, akademinės gimnazijos inspektorius, kuris 1773 m. kreipėsi į skirtingų šalių mokslininkus, prašydamas suteikti jam žinomų kalbų pavyzdžių (Волошина 2012, 334–335). Rašytojui ir leidėjui F. Nikolai buvo patikėta parengti surinktos medžiagos biblioteką, kurią sudarė įvairių kalbų žodynai ir knygos, susijusios su kilme ir etimologija (Воронов 1858, 165). Žodyno sudarytoju ir leidėju tapo Rusijoje dirbęs vokiečių kilmės mokslininkas Peteris Simonas Pallasas (1741–1811). Turėdamas imperatorės palaikymą, jis 7 metus keliavo po Šiaurės ir Pietų Aziją, buvo laikomas geriausiu Sibiro ir Mongolijos augalijos ir gyvūnijos ekspertu ir, nors P. S. Pallasas nebuvo lingvistas, imperatorė jį aukštai vertino už nuopelnus ir patikėjo Žodyno autorystę (Bochnakowa 2013, 43).

P. S. Pallasas dirbo prie Žodyno trejus metus. Apdorodamas turimą informaciją jis tęsė naujas jos paieškas. 1785 m. P. S. Pallasas išsiuntė į skirtingas Rusijos gubernijas, Europą ir Ameriką naują žodžių rinkimo programą. Mokslininkai siuntė įvairią medžiagą: anketas, žodynus, teksto vertimų pavyzdžius, knygas ir pan. (Волошина 2012, 355). P. S. Pallaso sudarytas žodynas buvo išleistas dviem dalimis: pirmoji pasirodė 1787 m., antroji – 1789 m.¹ Pavadinimas pateiktas dviem kalbomis – rusų ir lotynų.

Daugiakalbio teminio žodyno, atrodančio kaip leksemų ekvivalentų sąrašas, kūrimo idėja nebuvo nauja. Pirmieji tokio pobūdžio žodynai atsirado XVI a.: Noėlio de Berlaimonto 8 kalbų *Colloquia et Dictionariolum* ir Ambrogio Calepino 11-os kalbų *Dictionarium latinum* ilgai buvo laikomi geriausiais tokio tipo žodynais (Bochnakowa 2013, 42). P. S. Pallaso žodyno originalumą ir naujumą lėmė kalbų skaičius, į kurį įtrauktos ir mažai žinomos kalbos. Žodyną sudaro 285 žodžiai rusų kalba, išversti į 200 kalbų naudojant rusų alfabeto ženklus. Rusų kalbos rašmenys atliko universalios fonetinės transkripcijos ženklų funkciją, nes buvo laikomi tinkamiausiais išreikšti visų kalbų garsus (Kaminskaja 2013, 71). Skaitytojams užsienie-

¹ Pirmosios žodyno dalies titulinis lapuose lotynų ir rusų kalbomis nurodyti skirtingi leidimo metai: *Linguarum totius orbis vocabularia comparative; Augustissimae cura collecta. Sectionis primae, Linguae Europae et Asiae complexae. Pars prior: Petropoli, Typis Iohannis Caroli Schnoor, MCCCLXXXVI* [St. Peterburg / Petropolis 1786]. *Сравнительные словари всѣхъ языковъ и нарѣчій, собранные Десницею всевысочайшей особы. Отдѣленіе перьвое, содержащее въ себѣ европейскіе и азиатскіе языки. Часть перьвая. Въ Санктпетербургѣ Печатано въ Типографіи у Шнора 1787 года* [Санктпетербургъ 1787] (Kemrpen 2015, 191; Шарф 2015, 51).

čiams pridėtas jų tarimo aiškinimas. Žodyno struktūrą sudaro leksinės semantinės grupės (giminystės ryšiai, žmogaus kūno dalys, darbo įrankiai ir pan.), bandyta sukurti sąvokų hierarchiją (1 žodis *Dievas*, 2 – *Dangus*, 3 – *Tėvas*, 4 – *Motina* ir t. t.) (Волошина 2012, 355–356).

Tačiau P. S. Pallaso žodynas buvo vertinamas tik kaip darbo pradžia (sudarytojas pats įvardinėje dalyje pažymi, jog jo veikalas gali ir turi būti taisomas, pildomas), nes reprezentuojamame *visų* kalbų žodyne trūko didelės kalbų dalies – Afrikos ir Amerikos žemynų kalbų. Julija Rutenko daro prielaidą, jog svarbiausias Žodyno tikslas – palyginti Europos, Azijos, Afrikos ir Amerikos kalbas ir tokiu būdu atskleisti „prokalbę“ – nebuvo pasiektas dėl skubėjimo: Jekaterina II norėjo kuo greičiau išleisti žodyną, todėl sudarytojai ne visada spėdavo tinkamai sutvarkyti turimą informaciją (Рутенко 2011, 357). Dėl šios priežasties ir siekiant suteikti šiam veikalui tikslesnę sistemą Jekaterina II pavedė Fedorui I. Jankovičiui de Mirievo sudaryti naują – pataisytą ir papildytą – žodyną, kuriame žodžiai būtų išdėstyti pagal alfabetą. Pirmoji pastarojo žodyno dalis pasirodė 1790 m., o kitos trys – 1791 m. Buvo pakeistas ir pavadinimas – *Сравнительный словарь всех языков и наречий, по азбучному порядку расположенный*. Žodyne F. I. Jankovičius palygino 279 kalbas, tarp kurių – 80 Afrikos ir 23 Amerikos kalbos.

1883 m. pasirodė dar vienas P. S. Pallaso žodyno variantas – Alexanderio Schischkoffo *Vergleichendes Wörterbuch in zweihundert Sprachen*. Jame grįžtama prie P. S. Pallaso struktūros, tačiau atsiranda papildoma kalbų klasifikacija ir platūs komentarai.

XVIII a. P. S. Pallaso žodynas tapo svarbiu Rusijos mokslo laimėjimu. Larisa Kaminskaja, pristatydama jį, pažymi tris ryškiausius novatoriškumo požymius: 1) Žodynas įgyvendino daugelį lingvistinių (labiausiai fonetikos) ano meto pasaulio mokslo pasiekimų; 2) Žodyne buvo pratęstas fonetinės transkripcijos principų, sudarant dvikalbį ir daugiakalbį žodyną, formavimas; 3) rusų kalbos raidės pirmąkart rusų ir pasaulio lingvistikoje buvo naudojamos kaip universalios fonetinės transkripcijos ženklai (Каминская 2013, 71–72). Reikia pripažinti, kad paskutinis pasiekimas greičiau turėtų būti vertinamas kaip bandymas, nes ir L. Kaminskaja (Каминская 2013, 72–73), ir Oksana Vološina (Волошина 2012, 357), ir kiti pažymi, kad rusų kalbos ženklai neretai iškraipo ne slavų kalbų žodžių tarimą. Tai matysime ir baltų kalbų atveju.

Tačiau P. S. Pallaso žodyno nauda ir vertė nenuneigiama. Jis tapo ne vienos Šiaurės ir Azijos tautų kalbos pirmuoju spausdintu kalbos paminklu.

P. S. Pallaso darbas plačiai naudojamas įvairių kalbų tyrinėtojų: Victoras Diederichas pristatė jame reprezentuojamą kuršininkų kalbą, D. Zemzarė – latvių, Ana Bochnakova – prancūzų, senąją prancūzų, L. Kaminskaja – albanų, J. Rutenko – tagalų, Christopheris Culveris – marių ir kt. Vanda P. Kazanskienė savo darbe atskirai išanalizavo baltų kalbų (lietuvių, latvių, kuršininkų) žodžių formų perteikimą kirilica, nurodydama klaidas, bandydama paaiškinti netikslumus (Казанскене 2013). Žodyno gimimo istorija ir mokslinė vertė plačiau analizuojama Aleksandro Voronovo (1838), A. Bochnakovas (2013), L. Kaminskajos (2013, 2016).

Kuršininkų tarmė P. S. Pallaso žodyne. Kaip minėta, šiandien P. S. Pallaso žodynas baltistikoje vertinamas kaip seniausias kuršininkų kalbos rašytinis šaltinis². Žodyne kuršininkų kalba turi numerį 44 ir klaidingai pavadinta *krivingo-livonskij язык*. Kad šiuo numeriu pateikiami būtent latvių kalbos kuršininkų tarmės žodžiai, neabejojama ne tik dėl kitų Žodyno tyrinėtojų išvadų (Diederichs 1883, 45; Bezenberger 1889, 254–264, Zemzare 1961, 166), bet ir dėl paties sudarytojo komentaro įvadinėje dalyje: *Подъ именемъ Кривинго-Ливонскаго языка разумѣется тотъ, коимъ собственно говорятъ немногіе жители около Куршигафа, которыхъ Кривингами или Кревингами называютъ* (Pallas 1787: įvadinė dalis). Kuršininkų kalbos žodžius P. S. Pallasas įtraukė į Žodyną iš rankraščio, kurio autorius nėra nurodytas. Sudarytojas įvadinėje dalyje pažymi, kad informaciją apie kalbas, kurių numeriai yra 1–47, jam perdavė L. Ch. Backmeisteris (kitų kalbų pavyzdžius jis rinko pats) (Pallas 1787: įvadinė dalis). Ar tarp jų tikrai buvo kuršininkų kalbos pavyzdžių, jei taip, tai iš kur L. Ch. Backmeisteris juos gavo, galima tik spėlioti. Taip pat sunku pasakyti, kodėl ir kas pavadino Kuršių nerijos gyventojų kalbą *krivingo-livonskij*. V. Diederichas irgi leidosi į spėliones, iš kur atsirado ši klaida. Jis teigia, kad pavadinimą *krivling* reikia sieti su finų genties vodu palikuonimis (latv. *krieviņi*), kuriuos Livonijos magistras XV a. kaip belais-

² D. Zemzare, tyrinėjusi latvių kalbos žodynus, pažymi, kad 1773 m. L. Ch. Backmeisteris, išspausdinęs „Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ“, sulaukė latvių kalbos pavyzdžių, kuriuos parengė kunigai Stenderis ir Bergmanas. Kuršininkų tarmės pavyzdžių šio bandymo metu neatsirado (Zemzare 1961, 164).

vius atsivežė į Kuršą (Diederichs 1883, 45). Kaip atskira etninė bendruomenė jie fiksuojami dabartinės Latvijos teritorijoje iki XIX a. (Grāvere 2007, 57; Коњькова 2009, 206); apie juos išsamią istorinę studiją paskelbė Gina Vieglinia (Vieglīņa-Valliete 2014). Be to, Žodyne Rusijos vodų kalba reprezentuojama atskirai (*čiučhonskij* Nr. 54), P. S. Pallasas įrašė ją šalia kitų finougrų kalbų, bet su *krivingo-livonskij*, kuri sąrašė yra šalia kitų baltų – lietuvių ir latvių, ji nesiejama. Kita galima prielaida yra pavadinimų sąskambis. Vodai (la. *krieviņi*) asimiliavosi Bauskės apskrityje, taigi buvo Kuršo kunigaikštystės, vėliau Kuršo gubernijos dalis. Pasak V. Diedericho, to meto raštijoje vardas *krieviņi* ne kartą buvo siejamas su kuršiais (Diederichs 1883, 45). Kuršių nerijos gyventojai, kalbėję latvių tarpe, taip pat buvo vadinami *kuršiais* (vok. *Kuren*). Tad gali būti, jog kuršininkų tarmės rankraščio siuntėjas supainiojo pavadinimus arba pats P. S. Pallasas, neturėdamas pakankamai informacijos apie kuršininkus, pritaikė pavadinimą *krivingo-livonskij*. Tai, kad klaidą galėjo padaryti rankraščio medžiagos rinkėjas, yra mažai tikėtina, nes, kaip matysime vėliau, jis turėjo būti vietinis gyventojas.

P. S. Pallaso žodyne užfiksuoti kuršininkų kalbos žodžiai pristatomi kuršininko Richardo Pietscho žodyne *Deutsch-kurisches Wörterbuch* (1991). Šiame darbe autorius pateikė P. S. Pallaso žodyno *Krivingo-Livonski* kalbos žodžius su vertimu į vokiečių kalbą, prirašydamas prie kiekvieno jų savo meto kuršininkų kalbos atitikmenį. R. Pietscho knygoje žodžius iš P. S. Pallaso žodyno bandyta iš kirilicos perrašyti lotyniškais rašmenimis (nenurodant originalo), tačiau užrašymas dažnu atveju vertintinas kritiškai. R. Pietschas pats nebuvo lingvistas ir nenurodo, ar kas nors jam padėjo atlikti šią atvirkštinę transkripciją, kur kirilicos ženklai tiesiog pakeisti lotyniškais ir padaryta nemažai klaidų: plg. kuršininkų kalbos *dievs*: P. S. Pallaso – *дїэвасъ*, R. Pietscho nuoraše – *dioevas*; kuršininkų *smęrtis*: P. S. Pallaso – *смїэртис*, R. Pietscho nuoraše – *smioetis*; kuršininkų *vīns*: P. S. Pallaso – *ринеукинис*, R. Pietscho nuoraše – *rinekinis* (plg. LKŽ *riņčovynis* iš vok. dial. *rinscher Win*) ir pan.

Kuršininkų kalbos rankraštis. Kaip minėta, P. S. Pallaso žodynas buvo rengiamas naudojant įvairius šaltinius. Vienintelis žinomas šiame darbe kuršininkų kalbos šaltinis – 15 lapų rankraščio su rusiškų ir kuršininkų kalbos žodžių stulpeliais. Rankraštis saugomas Rusijos mokslų aka-

demijos archyvo Sankt Peterburgo filiale³. Pirmoji ši rankraštį trumpai pristatė latvių mokslininkė D. Zemzarė 1961 m. išleistoje monografijoje *Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. g.)*, kur pateikė rankraščio fragmento faksimilę (Zemzare 1961, 69). Monografijos skyriuje trumpai supažindinama su rankraščio sandara, tačiau patys kuršininkų kalbos pavyzdžiai plačiau nenagrinėjami. Remdamasi V. Diedericho darbu D. Zemzarė daro išvadą, kad P. S. Pallaso žodyne kuršininkų kalbos pristatymas yra gerai iširtas, o atrastasis rankraštis leidžia ištaisyti Žodyne padarytas klaidas ir yra seniausias kuršininkų kalbos rašytinis paminklas (Zemzare 1961, 171).

Rankraštyje data nėra nurodyta, jis datuotinas tarp 1773 ir 1787 m. (1773 m. pasirodė L. Ch. Backmeisterio kreipimasis). Kas yra rankraščio autorius, šiandien nėra žinoma, tačiau galima spėti, kad tai turėjo būti keli asmenys: žodžių rinkėjas ir išlikusio rankraščio sudarytojas (-ai). Tai, kad rankraštį rašė ne vienas asmuo, rodo dviem skirtingomis rašyšenomis ir skirtingu rašalu užpildyti rusiškų ir kuršininkų kalbos žodžių stulpeliai. Tačiau svarbiausias asmuo šiame darbe yra kuršininkų kalbos žodžių rinkėjas, kuris galėjo būti Kuršių nerijos gyventojas, arba jam ši vietovė ir jos gyventojai buvo gerai pažįstami. Naudota lietuviška rašybos sistema, įprasta XVIII a. Prūsijos lietuvių raštijoje. Kad medžiagos rinkėjas buvo Rytprūsių gyventojas, rodo ir P. S. Pallaso publikuoto žodyno įvadinėje dalyje padarytas įrašas apie tai, kad šią kalbą vartoja nedaug žmonių prie Kuršių marių, kurias jis pavadino vokiškai (*Куршшаф*), taip, kaip buvo įprasta to meto vokiškoje tradicijoje (Pallas 1787: įvadinė dalis). Rinkdamas medžiagą rinkėjas tikriausiai naudojosi vertimu į vokiečių kalbą. Taip manyti skatina minėtoji P. S. Pallaso pastaba, leidžianti spėti, jog kuršininkų kalbos duomenis kartu su kitų 46 kalbų pavyzdžiais parūpino L. Chr. Backmeisteris. Šis savo kreipimąsi *Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ* parašė keturiomis kalbomis: rusų, prancūzų, lotynų ir vokiečių. Kreipimesi L. Ch. Backmeisteris pateikia išsamias instrukcijas, kaip rinkti pavyzdžius. Viena iš jų – *взять к тому оныя речи лучше на немецкомъ языке, а сверх того на какомъ пожелает из прочих трехъ другом* (Backmeister 1773, 11). Tekstą L. Chr. Backmeisteris baigia prašymu suteikti informacijos apie kalbą nurodant vietą, kur ji vartojama, kaip vartotojai save vadina, kaip kiti juos vadina, ir pan. Autorius prašė

³ Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук (Ф. 94. Оп. 2. Д. 83).

versti ne pavienius žodžius, o frazes, pvz.: *Бог бессмертен. Человек живет не долго, Волос долог и тонок. Кровь красная. Кости крепки как камень* ir pan. Iš viso pateiktos 22 frazės. Tačiau tais atvejais, kai nėra įmanoma išversti frazę, prašyta *доставить переводомъ часть оныхъ или по крайней мѣрѣ нѣкоторыя изъ нихъ слова, а особливо имена числительныя* (Backmeister 1773, 15). Be to, ir L. Ch. Backmeisteris, ir P. S. Pallasas siuntė medžiagos rinkimo programą kolegoms mokslininkams, tad tikėtina, kad ji buvo nukeliavusi ir į Karaliaučiaus universitetą, per kurį galėjo būti vykdoma apklausa Kuršių nerijoje (tam galėjo pasitarnauti ir vietinis kunigas).

Taigi gali būti, kad į Prūsiją nukeliavo rusų ir vokiečių (arba tik vokiečių) kalbomis sudaryta anketa, pagal kurią kuršininkų kalbos rinkėjas kuršininkų kalbos žodžius užrašė lietuviška rašyba. Vėliau kuršininkų kalbos žodžiai buvo perrašyti į standartinius lapus su atitinkamų rusiškų žodžių stulpeliais vietoj vokiškų. Ar perrašant buvo padaryta klaidų, sunku atsakyti neturint pirminės rinkėjo anketos.

Vokiečių kalbos tarpininkavimu galima būtų paaiškinti rusų ir kuršininkų pavyzdžių kalbos dalių nesutapimą: daugelis prievokiams verčiami į kuršininkų kalbą būdvardžiais (plg. prievoksmiai: rusų kalba – 23, kuršininkų kalba – 18; būdvardžiai: rusų kalba – 7, kuršininkų kalba – 24): pvz., *лено* ‘ryškiai, gražiai’ – *kusz* ‘ryškus, gražus’, *худо* ‘blogai’ – *slechts* ‘blogas’, *сыро* ‘drėgna’ – *dregnus* ‘drėgnas’), iš veiksmažodžių kilę daiktavardžiai – veiksmažodžiais⁴ (plg. daiktavardžiai: rusų kalba – 191, kuršininkų – 184; veiksmažodžiai: rusų kalba – 23, kuršininkų kalba – 34): pvz., *слух* ‘klausa’ – *dzirdeti* ‘girdėti’, *брань* ‘barnis, barimas’ – *raties*, *strydatis* ‘bartis’, *драка* ‘muštynės’ – *kauties* ‘muštis, kautis’, *без* ‘bėgimas’ – *pabegt* ‘pabėgti’). Galima spėti, kad ir žodis *зверь* (12) ‘žvėris’ išverstas *lauks* dėl to, kad vokiškoje anketoje galėjo būti pavartotas būdvardis ‘laukinis’ (*wild Tier*) ar pan. (plg. Pl. *zvêris*, KwP *luoap*). Šie gramatiniai nesutapimai iš rankraščio pateko ir į publikuotą leidinį.

Rankraštis neatitinka Žodyno sandaros. Kaip buvo minėta, Žodynas sudarytas tam tikra tvarka: žodžiai suskirstyti pagal semantiką, grupių viduje taip pat yra laikomasi medžiagos pateikimo principų (žodžiai gali būti sinonimiški ar bent jau artimi pagal reikšmę: *брань*, *драка*, *дурно*; arba, priešingai, antonimiški: *война* – *лад*, *черно* – *бело*). O. Vološina taip pat

⁴ P. S. Pallaso žodyne nemažai šio tipo žodžių iš kitų kalbų liko visai be vertimų.

pastebi asociatyvinę (*шар – солнце – земля*) bei fonetinę (*есть* ‘yra’, *есть* ‘valgyti’) ryšį (Волошина 2012, 366). Rankraštyje neaptinkama jokios sistemos, tikriausiai žodžiai surašyti tokia tvarka, kokia išdėstytas jų sąrašas išsiuntinėtose anketose (tokia pat tvarka kaip kuršininkų yra ir latvių kalbos rankraštyje Nr. 82 (Zemzare 1961, 169)).

Ne visi rankraščio žodžiai pateko į spausdintą versiją: 18 žodžių liko neišspausdinta, tačiau Žodyne yra 7 žodžiai, kurių nebuvo rankraštyje. V. Diederichas pažymi, kad pridėti nauji žodžiai yra ne kuršininkų, o lybių kalbos⁵ (*сын – поге* (5), liv. *puoga*, est. *poeg* ‘sūnus’; *дочь – тюта* (6), liv. *tūdar*, *tūta*, est. *tūtār* ‘dukra’, *весна – кеваде* (92), liv. *kevād*, est. *kevade* ‘pavasaris’, *осень – сынше* (93), liv. *sūgise*, est. *sūgis* ‘ruduo’, *тола* (94), liv. *tōla*, est. *tāli*, *talv* ‘žiema’) (Diederichs 1883, 70–72). Tai leidžia manyti, kad sudarant žodyną buvo naudotasi ir kitais šaltiniais (Diederichs, ten pat).

Palyginę rankraštį su išleistu Žodynu, transkribuotu kirilica, matome, kad tokia transkripcija nepakankamai atspindi baltų kalbų fonetiką (pvz., dvibalsio *uo*, priebalsio š, minkštųjų priebalsių). Transkribuojant greičiausiai buvo remtasi vokiečių, o ne lietuvių kalbos rašybos žiniomis: dažnai (24 iš 33 atvejų) *z* laikoma *c*, pvz.: kurš. (Pl) *bāřzda*: rankr. *barzda* – Žodyne *баруда* ‘barzda’, rankr. *dirza* – Žodyne *дирца* ‘diržas’, bet *zirgs* – *зиргсь* ‘žirgas’, *zemte* – *земме* ‘žemė’. Rankraščio *vezums* (воз) ‘vežimas’ transkribuotojo buvo perskaitytas kaip *vecums* (вечумсь) kurš. ‘amžius, senumas’. Neretos yra perrašymo klaidos (Pl *bālsas*: rankr. *balsas* – Žodyne *балса* ‘balsas’, Pl *pavāřds*: rankr. *pavarst* – Žodyne *павалтс* ‘židinys’, Pl. *pīeci*: rankr. *pīeci* – Žodyne *пѣттри* ‘penki’, Pl. *viņš*: rankr. *winsz* – Žodyne *вансь* ‘jis’).

Tačiau galima neabejoti, kad sudarant Žodyną buvo naudojamas būtent šis rankraštis. Tai liudija ne tik sutampančios leksemos, jų formos ir transkribavimo principai, bet ir vienodos klaidos (pvz., *asšini* – *актини* ‘aštuoni’, *lais* – *лаись* ‘laikas’, *paklus* – *паклусь* ‘kaklas’).

Rankraštyje naudota lietuviška rašybos sistema, įprasta to meto Prūsijos lietuvių raštijoje, bet ne visada nuosekliai (pvz., trumpieji balsiai dažnai, bet ne visada atspindimi po jų einančiomis priebalsių geminatomis). Su-

⁵ V. P. Kazanskienė šiuos žodžius laiko finougrų kalbų skoliniais (žr. Kazanskienė 2013, 373), tačiau kuršininkų kalboje nei kituose rašytiniuose šaltiniuose, nei gyvojoje kalboje tokių nerasta.

prantama, kad ir lietuviška rašyba negali gerai perteikti latvių kalbos fonetikos (pvz., balsių ilgumo skirtumų, minkštųjų priebalsių). Rankraštyje naudoti rašybos ženklai pateikti toliau esančioje lentelėje. Į ją neįtraukti rašmenys, kurių santykis su atitinkamomis fonemomis nesiskiria nuo dabartinės latvių kalbos (*b, d, f, m, p, r, t*).

1 lentelė

Kuršininkų kalbos rankraščio rašyba

Ženklas rankraštyje	Latvių kalbos atitikmuo	Pavyzdys rankraštyje	Kuršininkų tarmės pavyzdys, remiantis Plakiu	Pastabos
a	a	<i>darbs</i>	<i>dārbs</i>	
	ā	<i>mate</i>	<i>māte</i>	
aa	ā	<i>maasa</i>	<i>māsa</i>	1 ir 1 klaida (<i>saarkans</i>)
e	e, e	<i>mesz, nesti</i>	<i>mežs, nešti</i>	
	ē	<i>tes</i>	<i>tē(v)s</i>	
	ē	<i>wesz</i>	<i>vēš</i>	
ee	ie	<i>pere</i>	<i>pīerē</i>	3 iš 30
	ē	<i>mees</i>	<i>mēs</i>	3 atvejai
	ie	<i>preede</i>	<i>priedē</i>	3 iš 30
i	i	<i>smilktes</i>	<i>smīlktē</i>	
	<i>l ir n minkštumui žymėti prieš balsį</i>	<i>pliavas winnia</i>	<i>pļava viņa</i>	nuosekliai
	j	<i>dui</i>	<i>duj</i>	3 atvejai
y	ī	<i>mylet</i>	<i>mīlēti</i>	nuosekliai
o	uo	<i>zobs</i>	KwP <i>zuo(a)bs</i>	7 iš 19
u	u	<i>kur</i>	<i>kur</i>	
	ū	<i>udens</i>	<i>ūdinis</i>	
	uo	<i>ruka</i>	<i>rûoka</i>	12 iš 19
ai	ai	<i>maize</i>	<i>māize</i>	nuosekliai
ie	ie	<i>miestes</i>	<i>mīēsts</i>	24 iš 30
ey	ei	<i>weyds weyniad 'ten'</i>	KwP <i>vēd < lie. veidas</i> pġg. ME 4, 525 <i>vein</i> 'ziemlich, weit'	2 iš 2
c	c	<i>runcis</i>	<i>ruņcis</i>	10 iš 12
tc	c	<i>pietci</i>	<i>pīeci</i>	2 iš 12
cz	č	<i>czettri</i>	<i>četri</i>	

Ženklas rankraštyje	Latvių kalbos atitikmuo	Pavyzdys rankraštyje	Kuršininkų tarmės pavyzdys, remiantis Plakiu	Pastabos
g	g	<i>gryde</i>	<i>grīde</i>	
	ġ	<i>pamagis – тихо</i>	kurš. <i>maġa</i> ‘maža’, EH 2, 154 <i>pamaġ</i> ‘tyliai, lėtai’	
	j	<i>gungs – иго</i>	<i>jūgs</i>	
j	j	<i>kaja</i>	<i>kāja</i>	
k	k	<i>kule</i>	<i>kūle</i>	
	ķ	<i>rinkey dulkes</i>	<i>riņķis dūļķes</i>	liet. dgs. galūnė?
l	l	<i>zaglis</i>	<i>zaglis</i>	
	ļ prieš prieb.	<i>dzilsz, zalsz</i>	<i>dziļš, zaļš</i>	
n	n	kalns	kâlns	
	ņ prieš prieb.	winsz	viņš	
s	s	<i>sale</i>	<i>sâlġ ‘druska’</i>	
ß	s	<i>dwaße</i>	<i>dvasġ</i>	2 atvejai
sz	š	musza	muša	
w	v	<i>wilkti</i>	<i>vīlkti</i>	
dz	dz	<i>dzilsz</i>	<i>dziļš</i>	
bb, dd, gg, kk, ll, mm, nn, pp, rr, ss, tt	žymi prieš juos einančio balsio trumpumą	<i>nelabbi ruddzi naggi ekketes ellkune zemme winnia lappas durre ausse czettri</i>	<i>nelabi rudzi nagi eķġeti ġlkuonġ zeme viņa lapa durġes âusġ ĉetri</i>	

Kad ir netobula rankraščio rašyba, tačiau ji atspindi svarbią fonomorfoloġinę kuršininkų kalbos ypatybę: XVIII a. šaltinyje dar fiksuojamos vardininko galūnės, kurios leidžia nustatyti daugumą linksniavimo tipų: ō kamieną (*kalns, wyrs, nams*), iō kamieną (*wesz*), iġ kamieną (*gailis, bralis, celis*), priebalsinį kamieną (*udens, akmens, suns*), kuris vėliau perėjo į iō kamieną arba iġō kamieną (plg. Pl. *ūdinis*) (Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015, 216–224), ā kamieną (*galwa, wassara*), ē kamieną (*mutte, saule*), į kurį

perėjo *i* kamieno daiktavardžiai, kaip būdinga kai kurioms latvių tarmėms (Rosinas 2005, 181) (*guwe* – la. *govs*, *nakte* – la. *nakts*, *zuwe* – la. *zius*, *smilktes* – la. pl. *smiltis*), *u* kamieną (*lietus*, *leddus*). Vėliau kuršininkų kalboje ne tik vardininko, bet ir kitų formų galūnių balsiai buvo niveliuojami ir redukuojami, dėl to ėmė irti linksniavimo sistema (Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015, 218).

Detali rankraščio kalbinė analizė yra atskiro tyrinėjimo vertas uždavynys, pateiktus rankraštyje žodžius būtina lyginti su vėlesnių rašytinių šaltinių medžiaga. Tačiau net be išsamaus tyrimo matomos kai kurios kuršininkų kalbos raidos tendencijos: rankraštyje fiksuojamos autentiškos latviškos leksemos vietoj tų, kurios vėlesniuose šaltiniuose yra lituanizmai (plg. *ola* – KwP *ķausš* ‘kiaušinis’, *gads* – KwP *mēt* ‘metai’). Rankraštis leidžia pamatyti kuršininkų kalbos leksiką, kurioje dar palyginti mažai germanizmų. Tiesa, rezultatas galėjo būti kiek kitoks, jei vertimui reikėtų žodžių iš politinės, karinės, amatų sričių, į kurias vokiečių kalba skverbėsi greičiausiai. Dėl tos pačios priežasties pastebimas ir mažas lituanizmų skaičius (rankraštyje užfiksuota mažai leksikos, susijusios su religija ir žemės ūkiu). Pavyko užfiksuoti sinonimų, kai šalia latviško žodžio užrašytas lietuviškas (*gierkle*, *kyrle* (klaida): lie. *gerklė*, la. *rīkle*; *dirza*, *justa*: lie. *diržas*, la. *josta*; *miests*, *pilsats*: lie. *miestas*, la. *pilsēta*; *waigi*, *skrosti*: la. *vaigi*, lie. *skruostai*). Neužfiksuota balsių įterpimo atvejų (plg. *astrus* – KwP *astir* ‘aštrus’, *stiprus* – KwP *stipirs* ‘stiprus’), tokio tipo žodžiai labiau primena lietuviškus, ypač dėl to, kad *u* kamieno būdvardžiai latvių kalboje seniai išnykę. Tai dar labiau sustiprina spėjimą, kad užrašinėtojas geriau mokėjo lietuvių negu kuršininkų kalbą. Rankraštyje pasitaiko įdomių žodžių pateikimo variantų: pvz., žodis ‘medis’ (*древо*) išverstas *preede* ‘pušis’, nors žodį *kûoks* (la. *koks* ‘medis’) kuršininkai turi, atitinkamai *neņь* ‘kelmas’ verčiamas *celms no preedes* (‘kelmas nuo pušies’), *kopa* ‘žievė’ – *mize no preedes* (‘žievė nuo pušies’). Tai, kad į rankraštį pateko žodžių junginiai, leidžia manyti, kad rengėjas tokiu būdu bandė (vokiškai?) paaiškinti respondentui (-ams) leksemas, reikalingas žodynui.

Išvados

P. S. Pallaso žodyno publikacijai naudotas kuršininkų kalbos rankraštis, datuotinas 1773–1787 m., šiandien laikomas seniausiu kuršininkų kalbos rašytiniu paminklu.

Rankraščio autoriai nežinomi. Žodžių rinkėjas greičiausiai buvo Kuršių nerijoje ar jos apylinkėse gyvenęs išsilavinęs asmuo, gerai mokėjęs lietuvių ir vokiečių kalbas ir susipažinęs su kuršininkų kalba. Rastajame rankraštyje kuršininkų kalbos žodžių registras gali būti perrašytas kito asmens, mokėjusio rusiškai.

Parašytas lietuviškais rašmenimis kuršininkų žodžių registras tik iš dalies atspindi latvišką fonetiką, tačiau geriau negu kirilica, naudojama transkripcijai P. S. Pallaso žodyne.

Yra pagrindo manyti, kad sudarant rankraštį buvo naudojama vokiečių kalba kaip tarpininke. Vokiškos rašybos taisyklės padarė įtaką ir transkripcijai rusiškais rašmenimis rengiant publikaciją.

Rankraščio kalbos analizei reikia išsamaus tyrimo, tačiau jau dabar pastebimos tam tikros kuršininkų kalbos raidos tendencijos: fiksuojama autentiškų latviškų leksemų, kurias vėlesniuose šaltiniuose pakeitė germanizmai arba lituanizmai, matomos kai kurios ankstyvesnės fonetikos ir morfologijos ypatybės, būdingos latvių Kuršo tarmėms.

Literatūra

- Backmeister 1773 – Ludwig Christian Backmeister. *Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ*. St. Petersburg.
- Bezenberger 1889 – Adalbert Bezenberger. *Die Kurische Nehrung und ihre Bewohner*. Stuttgart: Verlag von J. Engelhorn.
- Bochnakowa 2013 – Anna Bochnakowa. *Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta (...), 1787–1789. Studia Linguistica Universitatis Jagiellonicae Cracoviensis* 130. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 41–50.
- Culver 2016 – Christopher Culver. On some hitherto unidentified mari items in the “Vocabularia comparativa” of P. S. Pallas. *Linguistica Uralica LII*. Vol. 53, Issue 3. Tallin: Estonian Academy Publishes, 195–203.
- Diederichs 1883 – Victor Diederichs. *Die Kurische Nehrung und die Kuren in Preussen. Magazin herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft*. 17. Bandes 1. Stück. Mitau, 1–97.
- Grāvere 2007 – Rita Grāvere. 1931. gada Bauskas latviešu antropoloģiskie pētījumi un “krieviņu” problēma antropoloģijā. *Latvijas universitātes raksti*. 704. sējums. Zinātņu vēsture un muzejniecība. Rīga: Latvijas Universitāte, 53–62.
- EH II – Jānis Endzelīns, Edīte Hausenberga. 1946. *Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai*. II sējums. Rīga: Grāmatu apgāds.
- Ivanickaja, Kiseliūnaitė 2015 – Arina Ivanickaja, Dalia Kiseliūnaitė. Kuršių nerijos kuršininkų tarmės nykimo požymiai: daiktavardžių linksniavimo pokyčiai rašytiniuose paminkluose. *Baltiška, tautinė, regioninė savimone baltų literatūrose ir kultūrose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 207–229.

- Kempgen 2015 – Sebastian Kempgen. *Slavic Alphabet tables. An Album (1538–1824)*. Second, expanded edition. Bamberg: University of Bamberg press.
- KwP – Paul Kwauka, Richard Pietsch. 1987. *Kurisches Wörterbuch*. Lüneburg.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*. 1941–2002 [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. vasario 28 d.]. Prieiga internetu: <www.lkz.lt>.
- ME – Kārlis Mülenbachs. 1923–1932. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. T. I–IV. Rīga.
- Pallas 1787, 1789 – Peter Simon Pallas. *Сравнительные словари востъхъ языковъ и нарѣчій, собранные Десницею всевысочайшей особы/ Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta*. St. Peterburg.
- Pietsch 1991 – Richard Pietsch. *Deutsch-kurisches Wörterbuch*. Lüneburg: Verlag nord-deutsches Kulturwerk.
- Schischkoff 1883 – Alexander Schischkoff. *Vergleichendes Worterbuch in zweihundert Sprachen*. St. Peterburg: die Kaiserlichen russischen Akademie.
- Pl – Juris Plāķis. 1927. *Kursenieku valoda. Latvijas universitātes raksti XVI*. Rīga.
- Rosinas 2005 – Albertas Rosinas. *Latvių kalbos daiktavardžio linksniaavimo sistema*. Sinchronija ir diachronija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Viegliņa-Valliete 2014 – Gina Viegliņa-Valliete. *Pa votu un sēļu pēdām Zemgalē no 15. līdz 20. gadsimtam*. Rīga: Jumava.
- Zemzare 1961 – Daina Zemzare. *Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. gadam)*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība.
- Волошина 2012 – Оксана Волошина. “Сравнительный словарь всех языков” Петра Симона Палласа. *Филология. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. № 6 (1), 345–361.
- Воронов 1838 – Александр Воронов. *Федор Иванович Янкович де-Мириево или народные училища в России при Екатерине II*. Санкт-Петербург: типография Эдуарда Праца.
- Казанскене 2013 – Ванда П. Казанскене. Материалы балтийских языков в словаре Петра Симона Палласа. *Материалы семнадцатых чтений памяти И. М. Тронского “Индоевропейское языкознание и классическая филология – XVII”*. Санкт-Петербург: Наука, 368–383.
- Каминская 2013 – Лариса Каминская. Словарь С. Палласа “Lingarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta” (1787, 1798 гг.) как источник фонетического исследования. *Verbum*, nr. 4. Kalbotyra I. Vilnius: Vilniaus universitetas, 70–78.
- Каминская 2016 – Лариса Каминская. К истории создания первого российского универсального словаря 1787, 1789 гг. *Ученые записки Новгородского государственного университета имени Ярослава Мудрого*. № 1 (5), 1–4.
- Конькова 2009 – Ольга И. Конькова. *Водь. Очерки истории и культуры*. Санкт-Петербург: МАЭ РАН.
- Рутенко 2011 – Юлия Рутенко. Тагальский язык в «Сравнительном словаре всех языков и наречий» П. С. Палласа. *Радловский сборник: научные исследования и музейные проекты МАЭ РАН*. Санкт-Петербург: МАЭ РАН, 357–363.
- Шарф 2015 – Клаус Шарф. *Екатерина II, Германия и немцы*. Москва: Новое литературное обозрение.

Arina Ivanickaja18TH C. MANUSCRIPT REGISTER OF THE
KURSENIKU LANGUAGE WORDS

Summary

The following article is the first to present the written source that dates back to about 1780 and is considered to be the first hitherto known written monument of the *Kursenieku* language from the Curonian Spit. That is the manuscript materials of the *Kursenieku* language from the P. L. Pallas's dictionary "Linguarum totius orbis vocabularia comparative augustissimae cura collecta" (1787, 1789). The manuscript is stored in the St. Petersburg *Branch of the Archive of the Russian Academy of Sciences* (Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук; Ф. 94. Оп. 2. Д. 83).

It has been determined that the following manuscript material of the *Kursenieku* language was used for the printed version of the dictionary: this is evidenced not only by the coinciding lexical units, their forms and principles of transcription, but also by the uncorrected mistakes. The essential difference between the 1787, 1789 published dictionary and the manuscript is the transcription, because of which the authenticity of the published version has been affected. The manuscript used the prevailing at that time Lithuanian spelling system that was common in the Lithuanian writing of Prussia. It can only partly reflect the Latvian phonetics, but better than Cyrillic. Transcription by Russian letters has been used in the printed dictionary, as well as for other represented languages. Some lexical units do not coincide in the printed version and the manuscript. The dictionary includes 7 words that have not been used in the manuscript; thus, it can be suggested that other sources have been also used for the compilation of the dictionary (missing words are examples of Livonian language, not *Kursenieku*).

The author of the manuscript has not been identified: he could have been a citizen of East Prussia, who was acquainted with the Curonian Spit and its inhabitants, who was good at Lithuanian, or was of Lithuanian origin. The following is evidenced not only by the Lithuanian spelling used in the manuscript. It can also be assumed that the author of the manuscript

has been translating *Kursenieku* words not from Russian, but from German (or has been using the following language in his survey). German spelling and pronunciation rules have been also taken into account for the transcription by Russian letters in the preparation of the dictionary for publication; thus, there is a further deviation from authenticity. The Russian and *Kursenieku* parts of the manuscript have been completed by different people. The part that represents the *Kursenieku* language in the preparation of the publication has not been edited and mistakes in the manuscript have not been corrected.

Although the following Latvian monument of lexicography has been already briefly introduced in 1961 by D. Zemzare, it is not sufficient for the research of the *Kursenieku* language, and the language analysis is a separate task. Nevertheless, even from the first glance, some of the *Kursenieku* language development trends are already noticeable: authentic Latvian lexical units are recorded in the manuscript instead of those that in the later sources are replaced by Germanisms or Lithuanisms. Some features of the phonetic developments are also noted; for example, the non-reduced nominative endings that allow to identify the morphological stem, etc.

Kuršininkų kalbos rankraštis
(1773–1787 m.)

Saugomas Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo filiale (Санкт-Петербургский филиал Архива Российской академии наук).
Signatūra: Ф. 94. Оп. 2. Д. 83.

Leidžiama publikuoti pagal 2016 m. gruodžio 7 d. sutartį Nr. 50-II-16.

1. Бота	Дювер
2. Отауб	Вос
3. Нам	Мале
4. Лана	Нале
5. Я	Ея
6. А	А
7. Атаб	Атаб
8. А	Мале
9. Ата	Ата
10. Ата	Ата
11. Ата	Ата
12. Ата	Ата
13. Ата	Ата
14. Ата	Ата
15. Ата	Ата
16. Ата	Ата
17. Ата	Ата
18. Ата	Ата
19. Ата	Ата

80 Jona Kater
81 Garsis Lapp
82 Anas Alin
83 Anas Wassan
84 Garsis Alin
85 Jakt Jakt
86 T. i. Mann
87 Causat Alin in Alin
88 Causat Lapp
89 Causat Alin
90 Jakt Wassan
91 Causat Lapp
92 Jakt Alin in Alin
93 Anas Lapp
94 Jakt Lapp
95 Jakt Kaja
96 Jakt Alin

37	Šis	<i>Šis</i>	
38	Mač	<i>Degoni</i>	
39	Šort	<i>Mačis</i>	
40	Šis	<i>Šis</i>	
41	Šis	<i>Šis</i>	
42	Šis	<i>Šis</i>	
43	Šis	<i>Šis</i>	
44	Šis	<i>Šis</i>	
45	Šis	<i>Šis</i>	
46	Šis	<i>Šis</i>	
47	Šis	<i>Šis</i>	
48	Šis	<i>Šis</i>	
49	Šis	<i>Šis</i>	
50	Šis	<i>Šis</i>	
51	Šis	<i>Šis</i>	
52	Šis	<i>Šis</i>	
53	Šis	<i>Šis</i>	
54	Šis	<i>Šis</i>	

15.

10		
56	Čarč	Čarč
57	Čarč	Čarč
58	Čarč	Čarč
59	Čarč	Čarč
60	Čarč	Čarč
61	Čarč	Čarč
62	Čarč	Čarč
63	Čarč	Čarč
64	Čarč	Čarč
65	Čarč	Čarč
66	Čarč	Čarč
67	Čarč	Čarč
68	Čarč	Čarč
69	Čarč	Čarč
70	Čarč	Čarč
71	Čarč	Čarč
72	Čarč	Čarč
73	Čarč	Čarč
74	Čarč	Čarč
75	Čarč	Čarč
76	Čarč	Čarč
77	Čarč	Čarč

14	Land	Land
16	Land	Land
17	Land	Land
18	Land	Land
19	Land	Land
20	Land	Land
21	Land	Land
22	Land	Land
23	Land	Land
24	Land	Land
25	Land	Land
26	Land	Land
27	Land	Land
28	Land	Land
29	Land	Land
30	Land	Land
31	Land	Land
32	Land	Land
33	Land	Land
34	Land	Land
35	Land	Land

97	Altitas	Altitas
98	Altitas	Altitas
99	Altitas	Altitas
100	Altitas	Altitas
101	Altitas	Altitas
102	Altitas	Altitas
103	Altitas	Altitas
104	Altitas	Altitas
105	Altitas	Altitas
106	Altitas	Altitas
107	Altitas	Altitas
108	Altitas	Altitas
109	Altitas	Altitas
110	Altitas	Altitas
111	Altitas	Altitas
112	Altitas	Altitas
113	Altitas	Altitas
114	Altitas	Altitas
115	Altitas	Altitas
116	Altitas	Altitas
117	Altitas	Altitas
118	Altitas	Altitas
119	Altitas	Altitas
120	Altitas	Altitas
121	Altitas	Altitas
122	Altitas	Altitas
123	Altitas	Altitas
124	Altitas	Altitas
125	Altitas	Altitas
126	Altitas	Altitas
127	Altitas	Altitas
128	Altitas	Altitas
129	Altitas	Altitas
130	Altitas	Altitas
131	Altitas	Altitas
132	Altitas	Altitas
133	Altitas	Altitas
134	Altitas	Altitas
135	Altitas	Altitas
136	Altitas	Altitas
137	Altitas	Altitas
138	Altitas	Altitas
139	Altitas	Altitas
140	Altitas	Altitas
141	Altitas	Altitas
142	Altitas	Altitas
143	Altitas	Altitas
144	Altitas	Altitas
145	Altitas	Altitas
146	Altitas	Altitas
147	Altitas	Altitas
148	Altitas	Altitas
149	Altitas	Altitas
150	Altitas	Altitas
151	Altitas	Altitas
152	Altitas	Altitas
153	Altitas	Altitas
154	Altitas	Altitas
155	Altitas	Altitas
156	Altitas	Altitas
157	Altitas	Altitas
158	Altitas	Altitas
159	Altitas	Altitas
160	Altitas	Altitas
161	Altitas	Altitas
162	Altitas	Altitas
163	Altitas	Altitas
164	Altitas	Altitas
165	Altitas	Altitas
166	Altitas	Altitas
167	Altitas	Altitas
168	Altitas	Altitas
169	Altitas	Altitas
170	Altitas	Altitas
171	Altitas	Altitas
172	Altitas	Altitas
173	Altitas	Altitas
174	Altitas	Altitas
175	Altitas	Altitas
176	Altitas	Altitas
177	Altitas	Altitas
178	Altitas	Altitas
179	Altitas	Altitas
180	Altitas	Altitas
181	Altitas	Altitas
182	Altitas	Altitas
183	Altitas	Altitas
184	Altitas	Altitas
185	Altitas	Altitas
186	Altitas	Altitas
187	Altitas	Altitas
188	Altitas	Altitas
189	Altitas	Altitas
190	Altitas	Altitas
191	Altitas	Altitas
192	Altitas	Altitas
193	Altitas	Altitas
194	Altitas	Altitas
195	Altitas	Altitas
196	Altitas	Altitas
197	Altitas	Altitas
198	Altitas	Altitas
199	Altitas	Altitas
200	Altitas	Altitas

114	Čerėnė	Čerėnė	
115	Čerėnė	Čerėnė	
116	Čerėnė	Čerėnė	
117	Čerėnė	Čerėnė, ir Čerėnė	
118	Čerėnė	Čerėnė	
119	Čerėnė	Čerėnė	
120	Čerėnė	Čerėnė	
121	Čerėnė	Čerėnė	
122	Čerėnė	Čerėnė	
123	Čerėnė	Čerėnė	
124	Čerėnė	Čerėnė	
125	Čerėnė	Čerėnė	
126	Čerėnė	Čerėnė	
127	Čerėnė	Čerėnė	
128	Čerėnė	Čerėnė, ir Čerėnė	
129	Čerėnė	Čerėnė, ir Čerėnė	
130	Čerėnė	Čerėnė, ir Čerėnė	
131	Čerėnė	Čerėnė	
132	Čerėnė	Čerėnė	
133	Čerėnė	Čerėnė	

134	Безопасна	saugiai
135	Светло	šviesiai
136	Светлы	šviesiai
137	Мелко	mažai
138	Светло	šviesiai
139	Свет	šviesiai
140	Свет	šviesiai
141	Свет	šviesiai
142	Темно	tamsiai
143	Свет	šviesiai
144	Темно	tamsiai
145	Темно	tamsiai
146	Свет	šviesiai
147	Свет	šviesiai
148	Свет	šviesiai
149	Темно	tamsiai
150	Свет	šviesiai
151	Свет	šviesiai
152	Темно	tamsiai
153	Свет	šviesiai

174	Časa	Časj dyvi
175	Čarna	Čarj
176	Časna	Časna - u - Časna
177	Časna	Časna - u - Časna
178	Časna	Časna
179	Časna	Časna
180	Časna	Časna
181	Časna	Časna
182	Časna	Časna
183	Časna	Časna
184	Časna	Časna
185	Časna	Časna
186	Časna	Časna
187	Časna	Časna
188	Časna	Časna
189	Časna	Časna
190	Časna	Časna
191	Časna	Časna
192	Časna	Časna
193	Časna	Časna
194	Časna	Časna

173	Bornis	Bornis
174	Tanis	Margda
177	Basnis	Matti
178	Lanis	Lajalainis
179	Haris	Harjo p. lona
184	Kanis	Danga
181	Tranis	Trinitas
182	Tanis	Mask
183	Janis	Laljo
184	Janis	Lalinas
187	Kanis	Kilmanas
188	Janis	Velas
187	Haris	Dijus Garmis
188	Janis	Laliki
189	Janis	Blakstianis
190	Janis	Harjo p. lona
191	Janis	Majis
192	Janis	Mabeta
193	Haris	Maggi
194	Janis	Plagis
195	Janis	Pabla

106	Синица	Mazgus
107	Синь	Lais
108	Синь	Wagrus
109	Синь	Lais
110	Синь	Wagrus
111	Синь	Lais
112	Синь	Lais
113	Синь	Lais
114	Синь	Lais
115	Синь	Lais
116	Синь	Lais
117	Синь	Lais
118	Синь	Lais
119	Синь	Lais
120	Синь	Lais
121	Синь	Lais
122	Синь	Lais
123	Синь	Lais
124	Синь	Lais
125	Синь	Lais
126	Синь	Lais
127	Синь	Lais
128	Синь	Lais
129	Синь	Lais
130	Синь	Lais
131	Синь	Lais
132	Синь	Lais
133	Синь	Lais
134	Синь	Lais
135	Синь	Lais
136	Синь	Lais
137	Синь	Lais
138	Синь	Lais
139	Синь	Lais
140	Синь	Lais
141	Синь	Lais
142	Синь	Lais
143	Синь	Lais
144	Синь	Lais
145	Синь	Lais
146	Синь	Lais
147	Синь	Lais
148	Синь	Lais
149	Синь	Lais
150	Синь	Lais
151	Синь	Lais
152	Синь	Lais
153	Синь	Lais
154	Синь	Lais
155	Синь	Lais
156	Синь	Lais
157	Синь	Lais
158	Синь	Lais
159	Синь	Lais
160	Синь	Lais
161	Синь	Lais
162	Синь	Lais
163	Синь	Lais
164	Синь	Lais
165	Синь	Lais
166	Синь	Lais
167	Синь	Lais
168	Синь	Lais
169	Синь	Lais
170	Синь	Lais
171	Синь	Lais
172	Синь	Lais
173	Синь	Lais
174	Синь	Lais
175	Синь	Lais
176	Синь	Lais
177	Синь	Lais
178	Синь	Lais
179	Синь	Lais
180	Синь	Lais
181	Синь	Lais
182	Синь	Lais
183	Синь	Lais
184	Синь	Lais
185	Синь	Lais
186	Синь	Lais
187	Синь	Lais
188	Синь	Lais
189	Синь	Lais
190	Синь	Lais
191	Синь	Lais
192	Синь	Lais
193	Синь	Lais
194	Синь	Lais
195	Синь	Lais
196	Синь	Lais
197	Синь	Lais
198	Синь	Lais
199	Синь	Lais
200	Синь	Lais

12

216 Kvėd	Arde
217 Cava	Parde
218 Pava	Lava
219 Mava	Folia
220 Tava	Arde
221 Javina	Gras
222 Kavota	Arde
223 Mavina	Pava
224 Mavina	Arde
225 Javina	Gras
226 Kavota	Arde
227 Javina	Gras
228 Cava	Parde
229 Cava	Parde
230 Javina	Gras
231 Kavota	Arde
232 Mava	Folia
233 Mava	Folia
234 Javina	Gras

235	Gras	Platies, ir Skydatis
237	Garob	Zaldatis
238	Kalus	Kas
239	Levins	Levins
240	Levins	Paugas
241	Levins	Wicas, Wicis
242	Levins	Palajins
243	Levins	Radomas, ir Palajins
244	Man.	Levins
247	Levins	Levins
248	Levins	Levins
249	Levins	Wicis
250	Levins	Palajins
251	Levins	Levins
252	Levins	Levins
253	Levins	Levins
254	Levins	Levins
255	Levins	Levins
256	Levins	Levins
257	Levins	Levins
258	Levins	Levins
259	Levins	Levins
260	Levins	Levins
261	Levins	Levins
262	Levins	Levins
263	Levins	Levins
264	Levins	Levins
265	Levins	Levins
266	Levins	Levins
267	Levins	Levins
268	Levins	Levins
269	Levins	Levins
270	Levins	Levins
271	Levins	Levins
272	Levins	Levins
273	Levins	Levins
274	Levins	Levins
275	Levins	Levins
276	Levins	Levins
277	Levins	Levins
278	Levins	Levins
279	Levins	Levins
280	Levins	Levins
281	Levins	Levins
282	Levins	Levins
283	Levins	Levins
284	Levins	Levins
285	Levins	Levins
286	Levins	Levins
287	Levins	Levins
288	Levins	Levins
289	Levins	Levins
290	Levins	Levins
291	Levins	Levins
292	Levins	Levins
293	Levins	Levins
294	Levins	Levins
295	Levins	Levins
296	Levins	Levins
297	Levins	Levins
298	Levins	Levins
299	Levins	Levins
300	Levins	Levins
301	Levins	Levins
302	Levins	Levins
303	Levins	Levins
304	Levins	Levins
305	Levins	Levins
306	Levins	Levins
307	Levins	Levins
308	Levins	Levins
309	Levins	Levins
310	Levins	Levins
311	Levins	Levins
312	Levins	Levins
313	Levins	Levins
314	Levins	Levins
315	Levins	Levins
316	Levins	Levins
317	Levins	Levins
318	Levins	Levins
319	Levins	Levins
320	Levins	Levins
321	Levins	Levins
322	Levins	Levins
323	Levins	Levins
324	Levins	Levins
325	Levins	Levins
326	Levins	Levins
327	Levins	Levins
328	Levins	Levins
329	Levins	Levins
330	Levins	Levins
331	Levins	Levins
332	Levins	Levins
333	Levins	Levins
334	Levins	Levins
335	Levins	Levins
336	Levins	Levins
337	Levins	Levins
338	Levins	Levins
339	Levins	Levins
340	Levins	Levins
341	Levins	Levins
342	Levins	Levins
343	Levins	Levins
344	Levins	Levins
345	Levins	Levins
346	Levins	Levins
347	Levins	Levins
348	Levins	Levins
349	Levins	Levins
350	Levins	Levins
351	Levins	Levins
352	Levins	Levins
353	Levins	Levins
354	Levins	Levins
355	Levins	Levins
356	Levins	Levins
357	Levins	Levins
358	Levins	Levins
359	Levins	Levins
360	Levins	Levins
361	Levins	Levins
362	Levins	Levins
363	Levins	Levins
364	Levins	Levins
365	Levins	Levins
366	Levins	Levins
367	Levins	Levins
368	Levins	Levins
369	Levins	Levins
370	Levins	Levins
371	Levins	Levins
372	Levins	Levins
373	Levins	Levins
374	Levins	Levins
375	Levins	Levins
376	Levins	Levins
377	Levins	Levins
378	Levins	Levins
379	Levins	Levins
380	Levins	Levins
381	Levins	Levins
382	Levins	Levins
383	Levins	Levins
384	Levins	Levins
385	Levins	Levins
386	Levins	Levins
387	Levins	Levins
388	Levins	Levins
389	Levins	Levins
390	Levins	Levins
391	Levins	Levins
392	Levins	Levins
393	Levins	Levins
394	Levins	Levins
395	Levins	Levins
396	Levins	Levins
397	Levins	Levins
398	Levins	Levins
399	Levins	Levins
400	Levins	Levins

236	šauk	Шука
237	šauk	Шука
238	šauk	Шука
239	šauk	Шука
240	šauk	Шука
241	šauk	Шука
242	šauk	Шука
243	šauk	Шука
244	šauk	Шука
245	šauk	Шука
246	šauk	Шука
247	šauk	Шука
248	šauk	Шука
249	šauk	Шука
250	šauk	Шука
251	šauk	Шука
252	šauk	Шука
253	šauk	Шука
254	šauk	Шука
255	šauk	Шука
256	šauk	Шука
257	šauk	Шука
258	šauk	Шука
259	šauk	Шука
260	šauk	Шука
261	šauk	Шука
262	šauk	Шука
263	šauk	Шука
264	šauk	Шука
265	šauk	Шука
266	šauk	Шука
267	šauk	Шука
268	šauk	Шука
269	šauk	Шука
270	šauk	Шука
271	šauk	Шука
272	šauk	Шука
273	šauk	Шука
274	šauk	Шука
275	šauk	Шука
276	šauk	Шука
277	šauk	Шука
278	šauk	Шука
279	šauk	Шука
280	šauk	Шука
281	šauk	Шука
282	šauk	Шука
283	šauk	Шука
284	šauk	Шука
285	šauk	Шука
286	šauk	Шука
287	šauk	Шука
288	šauk	Шука
289	šauk	Шука
290	šauk	Шука
291	šauk	Шука
292	šauk	Шука
293	šauk	Шука
294	šauk	Шука
295	šauk	Шука
296	šauk	Шука
297	šauk	Шука
298	šauk	Шука
299	šauk	Шука
300	šauk	Шука

276	uaf	Šumais
277	cauif	Wionis
278	au	Dai
279	uu	Upe
280	uamaf	Uotai
281	uuaf	Pau
282	uauaf	Uff
283	uu	Uptini
284	uaf	Uafai
285	uauaf	Uuaf
286	uaf	Uuaf